

„AZÉRT A VÍZ AZ ÚR”?

Morfológiai állandóságok és változások
a dunakanyari kistelepülésekben

Visegrád látképe a Dunával

Fotó: Marosi Péter

„A kultúrában [...] jelen van a földrajzi környezet, a táj, az éghajlat, a társadalom, az etnikum és a történelem. A földrajzi, táji, topográfiai és éghajlati adottságok többé-kevésbé állandó jellegű tényezőknek tekinthetők.” [1]

A folyóparti települések különleges életminőséget nyújtanak; különösen azok, amelyek kis mérete és morfológiája a vízzel való folyamatos fizikai és vizuális kapcsolat lehetőségét kínálja a lakóiknak. A jövőben azonban új helyzet állhat elő, és alapjaiban változhat meg e közvetlen, természetes kapcsolat. Ahol a legmeghatáro-

zóbb táji adottság éppen a folyóhoz való viszony, ott az érintett településeknek szükséges lesz különböző szcenáriókkal felkészülni a jövőbeni változásokra. Számos érintett terület közül külön figyelmet érdemelnek a Dunakanyar kistelepülései, mert szerepük, helyzetük megkülönböztetett, morfológiai jellemzőik pedig az elmúlt évszázadok során meglepően kevésbé változtak. Talán csak mostanáig.

A Vác és Esztergom közötti, mintegy 40 km folyamhosszú Duna menti területen igen levegősen fűződnek

A települési imázs része a folyó
(Dunakanyar a nagymarosi Julianus kilátóról)

Fotó: Pál Benedek

fel a települések. Kiterjedésük nem nagy; szerkezetük az elmúlt közel 250 évben csak szolidan módosult, beépítési karakterük is több helyen megőrizte eredeti jellemzőit. Ez az a térség, amelyet a köznyelv leginkább Dunakanyarként azonosít. Azon kisszámú tájegységek közé tartozik, amelyek szinte korosztálytól függetlenül szerepelnek a magyarok mentális térképén, noha valószínűleg kevesen tudják pontosan, a hivatalos földrajzi behatárolás szerint definiálni.* Erős saját brandje van, melynek egyértelmű központi eleme maga a folyó, a Duna.

E településeket a Duna mindkét oldalán történelmileg meghatározó főutak fűzik fel. Ezek közül a jobb parti 11. sz. főút a vidék építéstörténetében talán legjobban hordozza a kontinuitást, hiszen a dunakanyari szakasz jelentős részén közel e nyomvonalon haladt a Római Birodalom határa, a Limes, amelynek számos eleme ma is megtalálható. [3] [4] A települések jellemzője, hogy egyfajta úti faluként erre a főténgelyekre szerveződtek, a

sík területen, de a víztől távolságot tartva települni. E sokrétű táji, topográfiai adottságú településekben a városszerkezetek organikusan reagáltak a környezeti sokféleségre, ugyanakkor a különböző települések telekhasználati, beépítési módjai szinte állandó mintázatként ismétlődtek, hiszen hasonló összetételű, életmódú népesség építette, alakította azokat. [5] A 18–19. századi településfejlődés eredménye a dunakanyari települések egyik fontos közös arculati jellemzője, a fésűs és a kisvárosi zárt-félzárt beépítések váltakozása.

Mindemellett éppen a változó táji adottságok ugyanannak a beépítési „mintának” más és más arcát, lehetőségeit mutatják, igen sokféle településképet és karaktert létrehozva. Ez nem egy urbanizált vidék; e kistelepülé-

A települési karakter nem sokat változott

Fotó: Thaler Tamás (belső kép)

Visegrádi villa

Fotó: Marosi Péter

főutcai teleksorok telekvégeikkel futottak ki a vízpart irányába. Mivel a hagyományos magyar építéskultúrának nem volt része a meredekebb domboldalra telepítés, itt is a vízparti, még lapos területen húzódtak a történelmi beépítések. Ugyanakkor a kiszámíthatatlanul változó vízszintmagasságú nagyfolyó közelsége mindig is kockázatos volt, így az első házsorok igyekeztek még a

sek esetében nemcsak a belső történeti mag, a település-szerkezet, a telekstruktúra változott kevésbé, hanem az alapvetően falusias beépítés és építészeti jelleg is – kisebb átalakulásokkal, de – megőrződött.

Ugyanakkor évszázadok során a lakók vízparti élettel kapcsolatos elvárásai folyamatosan változtak. A hajdani funkcionális szerepkör után a 19. századi polgári nyara-

A panoráma mellett ma különleges minőséget képvisel a természetközelség mint értéknövelő tényező

Fotó: Kissfazezas Kornélia

Irodalom / References

- [1] Meggyesi, Tamás: „Magyarország hagyományos lakókörnyezeti kultúráinak tipológiája”, *Településtudományi közlemények*, Vol 35 (1987) pp 8–37.
- [2] „A Duna-kanyar térség: általános információk”, Térport [honlap], hozzáférhető: <<http://www.terport.hu/node/895>> [utolsó belépés: 2019-04-30].
- [3] Magyar Limes Szövetség [honlap], hozzáférhető: <<http://www.ripannonica.hu/english/index.html>> [utolsó belépés: 2019-04-30].
- [4] A Duna Magyarországon – Pannonia rejtett kincsei [honlap], hozzáférhető: <<https://www.danubetourism.eu/hu/>> [utolsó belépés: 2019-04-30].
- [5] Bitó, János: *Lakóépületek tervezése*, B+V Medical+Technical Lap-és Könyvkiadó, 2003.
- [6] Piskóti, István – Dankó, László – Nagy, Katalin – Szakál, Zoltán – Molnár, László: „Térségi identitás és márkamodell gyakorlati adaptációja társadalmi marketing megközelítésben”, hozzáférhető: <<http://t-modell.unimiskolc.hu/files/8606/>> [utolsó belépés: 2019-04-30].
- [7] Kissfazezas, Kornélia – Illyés, Zsuzsanna – Gurdon, Balázs: „Isolated islands?”, *Periodica Polytechnica Architecture*, Vol 45, No 2 (2014), pp 59-66, DOI: <<https://doi.org/10.3311/PPar.7546>>.
- [8] Rácz, Tamás: „Rehabilitálni kell a Duna mellékágait”, Magyar Tájépítészek Szövetsége [honlap], hozzáférhető: <<http://tajepiteszek.hu/rehabilitalni-kell-a-duna-mellekagait-racz-tamas-tajepitesz>> [utolsó belépés: 2019-04-30].

Kapcsolódó irodalom: Dunabogdány, Kisoroszi, Kismaros, Verőce, Nagymaros, Szob, Zebegény, Visegrád Települési Arculati Kézikönyvei

lóturizmus fejlődésével a vízpartok megkülönböztetett szerepet kaptak. Az újonnan épülő villák számára nem feltétlenül a fizikailag, térileg is vízközelbe helyezték, a vizuális kapcsolat, a folyókra/tavakra való rálátás azonban az épületek telepítésénél, mint esztétikai és környezeti minőség, új értékrendként jelent meg. Elkezdődött a települések felkúszása a környező domboldalakra, a telekválasztásnál a panoráma mint értékmérő és értéknövelő tényező megjelenése. Sajátos helyzet alakult ki; a történelmi településközpont beépítése ugyan összefüggő volt, de az építészeti karaktere falusias; ugyanakkor a nagytelkes, szórványos beépítésként megjelenő villák az állandóan vagy alkalmilag kitelepülő jómódú polgárság városi ízlését és igényességét tükrözték, mindemellett azonban nem hoztak létre összefüggő városias települési szövetet.

Mai értékrendünk e történelmileg változó viszonyoknak az esszenciája; a vízparttal való kapcsolatnak kiemelt szerepe van; a vizuális, de a fizikai közelséget is igényeljük – mind a magán-, mind a közösségi életter szempontjából különleges minőségi tartalmakat társítunk hozzá. Számos települési közösségi funkció elszakad a központtól, nem kívánja a téri központ feltétlen közelségét, erősebb a tájközelség környezetminőség-növelő ér-

téke. E tekintetben pedig a folyópart új, alközponti szerepeket tud felvállalni.

A települések túléltek, átvészelték a különböző karakterű, nagyléptékű folyamatokat: Budapest és a közeli városok szuburbanizációs hatásait, a vasút – vízpartokon mindig ellentmondásos – megjelenését, a vízlépcsőprojekt beavatkozásait, a hétfégi házas, illetve a tömegturizmust kiszolgáló infrastruktúrák, térhasználati módok léptéktévesztő építészeti behatásait, melyek szórványos megjelenő elemei is szerencsésen kívül rekesztődtek a történelmi településtesteken.

Jól konzerválódtak, éppen azon települési és táji jellemzőiket még megőrizve, amelyek legfontosabb vonzerejüket jelentik, és egyben megtartva a vízparti település-imázsukat. Mindezt úgy, hogy bár vízpartiként neveltek, települési morfológiájukat tekintve nem rászerveződtek, hanem szerkezetükkel, beépítésükkel mindig is inkább elfordultak a Dunától; sokuk lakott, beépített területét és központját történelmileg és most is igen széles „pufferzóna” választja el a parttól.

Éppen ez a sajátos viszony az, amely alapján megkülönböztetett figyelmet érdemelnek. Úgy tűnik ugyanis,

A településeket változó szélességű pufferzóna választja el a víztől

Fotó: Mihály Fanni

*A Dunakanyar Kiemelt Üdülőkörzet mint régió a Börzsöny, a Visegrádi- és a Pilis hegység által körülvevett Duna-szakasz mentén terül el, 66 települést foglal magában. [2]

** Egy Visegrádon készített felmérés szerint például – ahol pedig az egyik legnagyobb a lakott települési részek távolsága a vízparttól, és csak egy-két kiemelt ponton jött létre élő szerkezeti kapcsolat – a megkérdezettek túlnyomó része nevesítette a településhez fűződő személyes viszonyában kiemelten fontosnak a Duna jelenlétét. A nem reprezentatív kérdőíves felmérés a DANURB projekt keretében a BME Urbanisztika Tanszékén készült 2017-ben. Válaszadók száma: 57.

A települések vízparti viszonyát és belakását újra kell definiálni

Fotó: Andronyi Tamás

hogy a klíma- és környezeti állapotváltozások következtében szinte kiszámíthatatlanul ingadozó vízmagasságok és partvonalmozgások miatt leginkább a folyóparthoz való téri viszonyukban várható a legnagyobb átalakulás. Az árvízi helyzetekkel már megtanultak együtt élni, de vajon fel vannak-e készülve a víz visszahúzódására, vagy a rövid idő alatt lezajló, szélsőséges amplitúdójú dinamikus változásokra?

A bevezető mottóként használt idézet sokáig érvényesnek tartott megállapításai a térségben átértékelődőben vannak, a helyi és közös identitást leginkább képező folyóparti státusz jövőbeni helyzete és értelmezése sarkalatos új kérdésként vetődhet fel.

Ma, amikor az identitás kérdése fokozottan középpontba került, [6] előbb-utóbb, mint valaha annak rétegeit, alkotóelemeit is megismerni. Különösen igaz ez a folyóparti települések esetében, ahol a helyi identitásnak nyilvánvalóan fontos része a folyóhoz való viszony.**

A klímaváltozás azonban újabb drasztikus és dinamikus partvonalváltozások lehetőségét veti előre, amely a vízparti-vízközeli települések parthoz való viszonyát továbbalakítja. Miközben a települési lakosságban változatlanul meghatározó a természetes vízközelség iránti igény, aközben maga településtest, a ténylegesen belakott és használt terület és a partvonal közti távolság egyre nagyobb. Ugyanakkor számos településen a vízparti sáv, ártér szélessége és éppen az örökölt település-szerkezethez és a beépítéshez való viszonya nem teszi lehetővé annak belakását, legfeljebb foltszerű, ideiglenes használatát.

Mi, alkalmi látogatók szeretjük e tájközelet, sokszor vadregényes területeket, az érintett települések számára azonban ez egy sokkal árnyaltabb, összetettebb kérdés már most, mely a jövőben még élesebben vetődhet fel. Tisztázniuk kell ugyanis a jövőkéjükben a folyó, a part és település változó viszonyát, az átmeneti zónák, az árterek, szigetek szerepét, [7] melyek gyakran nem részei a belterületnek, számos esetben nem önkormányzati tulajdonúak. A Duna és mellékágainak tájképi, ökológiai és hidrológiai védelme ügyében sokat olvasni, hallani, [8] azonban ezek nem oldhatók meg a Duna menti lakott területek morfológiai adottságaitól függetlenül, amelyek jól mutatják, hogy a települések beépítésükkel ugyan tisztas távolságot tartottak a folyótól, de kezdetektől fogva azzal szimbiózisban éltek. Mindez kötelezővé teszi az interdiszciplináris szemléletű és rugalmas területfejlesztést, a vízgazdálkodás, a természetvédelem, az épített környezet alakításának és a lakosság életmódjának és elvárásainak összehangolását, hogy a vízparti települési lét ne csak egy nosztalgia, egy hajdani imázs, hanem valódi, jövőbeni életkeret is legyen.

Kissfazekas Kornélia

A b s t r a c t s

BENKŐ, Melinda – SZABÓ, Árpád: A DANUBE HISTORY IN BUDAPEST

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 10-17, DOI:10.33268/Met.2019.3.1

FUTURE AWARENESS IN THE DEVELOPMENT OF GRAPHISOFT PARK, ÓBUDA, HUNGARY

Graphisoft Park in Budapest is a spinoff project implemented by the software development company that created the world leading architectural design software, ArchiCAD®. The article summarises the step-by-step development process of the business park and the related university campus situated on the site of a former Gasworks. The transformation of the industrial zone on the Danube demonstrates a unique example of private real estate development implemented during the last decades. Originally the park was oriented towards the river, later its development continued at areas further away from the water and by now it communicates intensively with the adjoining urban context. Its buildings and landscaped spaces present high quality contemporary Hungarian architecture. Its atmosphere is deeply rooted in the built and natural heritage of the site. Focusing on urban design, the paper reveals the future awareness of the story of the Graphisoft Park started in 1996.

PERÉNYI, Flóra – VÖRÖS, Tamás: MODERATE MATCHING

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 18-21, DOI:10.33268/Met.2019.3.2

VIADONAU ADMINISTRATION BUILDING, ASCHACH, AUSTRIA

ARCHITECTS: DIETRICH UNTERTRIFALLER

The new Viadonau office building floats on the Danube shore as an extension to the longitudinal centre of Aschach. The linear, one-storey house fits naturally into the existing ensemble on the banks of the Danube and follows the established morphology – yet it can redefine the environment and give it a new identity with its lightweight timber facade design. The modest and well-proportioned spatial design together with a high level of craftsmanship results an exemplary architectural solution.

BABOS, Annamária: HOME BY BOAT

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 22-25, DOI:10.33268/Met.2019.3.3

APARTMENT BUILDINGS ON THE DANUBE

ARCHITECT: JOSEF HOHENSINN (HOHENSINN ARCHITEKTUR)

How to make contact between the water and inhabitants? The development of Winter Harbour is a good example of developments on the bank of river. The idea of the design and the approach of urban development are easily recognisable: between the Danube and the existing office buildings, four large sculptural buildings are positioned. Their sculptural design creates an easily recognisable identity for this area. The buildings stand upon a site which is differentiated in appearance according to function, much like a game board, the "shipboard" includes garage spaces and public functions. Public and semi-public spaces are created, by the use of arcades, and the site is fragmented by ramps and green areas. These landscaping tools, the shaping of facades and the general planning concept enhance the quality of the development for both the inhabitants and the office workers alike, establishing various links to the Danube.

FENES, Tamás – NÉMETH, Ádám: WITHOUT THE NEED FOR CONTINUITY

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 26-29, DOI:10.33268/Met.2019.3.4

ZUCKERMANDEL DISTRICT DEVELOPMENT, BRATISLAVA, SLOVAKIA

ARCHITECTS: BOUDA MASÁR

Since the millennium, a number of new large-scale developments have sprung up along the waterfront areas of Bratislava, resulting in the rapid transformation of the cityscape. The last of these projects, the Zuckerman del mixed use development was built on the site of a historical suburb demolished during the post-war period, in a prominent location between the Castle Hill and the Danube. The article reviews the project and reaches the conclusion that although the process of reintegrating unused areas into the urban fabric is a positive trend, the Zuckerman del development represents a missed opportunity to recreate a genuine urban neighbourhood in the centre of the city.

SZABÓ, Árpád – KLANICZAY, János: ON THE BORDER OF CITY AND NATURE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 30-33, DOI:10.33268/Met.2019.3.5

ARKABARKA HOSTEL, BELGRADE, SERBIA

ARCHITECTS: AKRITIDOU, GRBIC and PANANASTASIOU

The city of Belgrade has a strong connection to the rivers Sava and Danube and unlike most cities developed in the socialist period its riverbanks have been reserved for pedestrian and recreational use. Since the 1960's spontaneous bottom-up constructions started to appear, floating structures on the rivers, next to the historically symbolic Friendship park. These informal and unregulated buildings did not disrupt nature, nor did they occupy valuable land, so they were allowed to exist, gradually creating the tourist attraction that today defines the riverbanks of the city. Among the floating houses are a number of hostels, out of which the most interesting architectural piece is

Arkabara. The building has been constantly developed since its foundation in 2006, always adapting to the needs of the visitors, creating a new tourist and recreational opportunity between the urban and the natural landscape.

FONYÓDI, Mariann: DANUBE SEASON

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 34-37, DOI:10.33268/Met.2019.3.6

TEMPORARY COMMUNITY SPACES ON THE DANUBE

Temporary, interim uses and elements are important parts of the riverbank's social image and use pattern. The article discusses how these types of development may occur, showing three examples of how they can adapt to changes found along the river and throughout the seasons, and what role individual architects can play in creating community spaces. Civil activities can not only bring freshness to the life of a city, but the processes can test the tolerance of the city regarding transformation of the Danube as an urban space.

HORY, Gergely: MAKING SPACE ABOVE THE DANUBE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 38-41, DOI:10.33268/Met.2019.3.7

SPATIAL ANALYSIS OF ALTERNATIVE USES ON LIBERTY BRIDGE, BUDAPEST, HUNGARY

In recent years alternative community uses have appeared on the Liberty Bridge both spontaneously and in pre-planned form. The article investigates this phenomenon from its spatial aspect and demonstrates the various stages of urban development encountered during informal events and organised programmes that create a space with that has a unique identity.

BALLA, Regina: LIFE IN THE NEIGHBOURHOOD

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 42-45, DOI:10.33268/Met.2019.3.8

RESIDENTIAL DEVELOPMENTS ON THE DANUBE

The presence of natural waterways can play an important role in the regeneration of prefabricated housing estates. The water is one of the most important elements in urban design that can have a positive effect on comfort for its inhabitants. The redevelopment of the waterside can create significant new functions in respect of use and aesthetic. Due to the presence of a river these housing units are worth opening towards the Danube river as a source of liveability and practically in the neighbourhood. In Hungary more than 10 post-war neighbourhoods are located along the Danube and its branches. The potential of their positioning is increasingly being recognised as a positive factor.

SZABÓ, Julianna: HIDDEN HERITAGE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 46-49, DOI:10.33268/Met.2019.3.9

HOLIDAY HOMES ALONG THE DANUBE

From the end of the 19th century until the Second World War, Budapest's agglomeration saw a boom in holiday villa-construction along the Danube which transformed the traditional rural nature of village development. What new values do these buildings represent? What lessons have they offered? How can we evaluate today the influences of this disappearing type of built heritage?

KISSFAZEKAS, Kornélia: "IT IS THE WATER RULES"

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 50-53, DOI:10.33268/Met.2019.3.10

MORPHOLOGICAL CONSTANCIES AND CHANGES IN SMALL SETTLEMENTS OF THE DANUBE BEND

Along an approximately 40 km long area between Vác and Esztergom in the Danube Bend, small settlements line up quite sparsely on both sides of the Danube. Both in the past and the present, their relationship to the riverbanks has been strongly determined by the historical settlement structure and the traditional mode of plot development. Due to climate change, drastic shifts of the shoreline can be expected which may significantly alter the relationship of river front settlements and the landscape space of the Danube Bend to the riverbanks. One of the biggest challenges for the local governments will be to adopt sustainable scenarios for the future and invent optimal solutions to preserve riverside settlements in spite of the dynamic processes of climate change and their inherent consequences.

BALIZS, Daniel: FALSE REBUILDING

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 54-57, DOI:10.33268/Met.2019.3.11

QUESTIONING THE URBAN REGENERATION OF VUKOVAR, CROATIA

How can we rebuild a destroyed city near the Danube in Croatia? What can a city do to regain its former inhabitants and to make them to see itself again as a liveable place with good prospects? Create new buildings and functions, use cultural tools or strengthen community participation? From Vukovar's example we can learn a lot about these issues.